

Emlékezés egy barátra és bajtársra (v. Szászy Sándor)

Nehéz a búcsúszt meg találni, nehéz valakitől búcsúzni örökre, aki életében oly sok nemest tett, és az igazságért mindig kiálló ember volt. Ez év áprilisában, 88 éves korában, a kaliforniai Carmel-ben elhunyt v. Szászy Sándor főhadnagy, akit a rendszerváltás után ezredessé léptettek elő. Neve úgy került a börtönvilág történetébe, hogy segédtisztje volt v. Hadvály Pál ezredesnek, akit később rehabilitáltak tábormokká, és akit 1949. szeptember 17-én a Kiszfogház udvarán kivégeztek. Hadvály a 2. világháború egyik legszebben dekorált vezérkari tisztje volt, akinek életútja, katonai pályafutása, majd 1947-től a Kossuth tisztképző akadémia helyettes parancsnoka, a legkiterjedtebb és legjobban szervezett katonai ellenállás vezetője volt a háború utáni években. Amikor kinevezték a Kossuth akadémiára *szovjet javaslatra*, segédtisztjének Szászy Sándort választotta. A Nyugatról hazatérő „futárok” felkeresték Hadvályt- Szászyt, és megpróbálták, hogy beszervezzék egy a Nyugatról vezetett hazai ellenállásba. Hadvályt 1948. augusztus elején, egy autóbaleset kapcsán a KatPol emberei letartóztatták, Szászyval egyetemben, és egy addig ismeretlen, gyorsított eljárással közel egy hónap múlva kivégezték. Szászy életfogytos büntetést kapott, és csak 1956 októberében, a váci börtönből való kitörés során szabadult. Az emigrációban a sors a kaliforniai Monterey-be vetette, ahol az amerikai hadsereg nyelviskolájában kapott oktatói állást. Ez az iskola a maga nemében páratlan nyelvtanítási intézmény volt, ahol egy egyszerű katonát 12 hónap alatt a kínai nyelvre és 9 hónap alatt a magyar nyelvre (az összes táj- szólással és a szokott káromkodással együtt) megtanították. Szászy, akit előszeretettel hívtam Fiacskámnak – ő is engem – ritka karriert futott be, mert a 70-es évek végén kinevezték az Európában állomásozó USA hadsereg és a NATO államok hadseregének angol nyelvű tanítás prog-

ramvezetőjének. Három évig járta a különböző hadseregek angol nyelvű iskoláit felügyelet céljából. E megbízása után visszatért Monterey-be, és őt nevezték ki a nyelviskola magyar nyelvű oktatásának vezetőjévé. Innen ment nyugdíjba, és élete utolsó esztendeiben a számítógépek világában talált elfoglaltságot.

1960 elején megnősült, a házasságból két gyermeke született, egy fiú és egy leány, valamint négy unokája szeretettel töltötte az időt a nagypáival.

Fiacskám példamutató, igaz bajtárs volt a börtönben, és egy szeretetteljes barát az emigrációs életünkben. Hihetetlen jó szervező volt, és ami különösen jellemző volt rá, hogy az örök tisztelettel beszéltek vele, ami érdekes, megbíztak benne, és olyan dolgokat is elmondtak neki, amiért – ha kitudódik – súlyosan felelniük kellett volna. Mint a Hadvály-féle összeesküvés utolsó életben maradt tagja kötelességének érezte, hogy az összeesküvés, tárgyalás, kivégzés összes részletét leírja. A börtönvilággal foglalkozó történészeknek is tudniuk kell, hogy ebben az összeesküvésben *hét főt végeztek ki*, 14 főt átadtak a szovjet katonai bíróságnak (Baden bei Wien), akiket 25 év– hivatalos szovjet kifejezéssel, „javító-nevelő” munkára – ítélték. Az emigrációban a kaliforniai, de főleg a Monterey környékén élő magyarok összetartója-szervezője volt. Igen sok magyar tisztnek volt segítője, támogatója, akiket a honvédség tiszti állományából vezényeltek ki egyéves tanfolyamra az ott lévő hadtudományi főiskolára.

Felesége csak annyit mondott a telefonba, hogy csendben, álmában ment el. Ilyen volt életében is, csendes, mindig melegen érző, testvéri jóbarát. Régi börtöntársaid és barátaid nevében búcsúzom. Isten veled, Fiacskám!

Ma nekem ... holnap Neked

Irta: Szaszy Sandor
Carmel, California
2004/2005. július

Alex L Szaszy
3525 Oak Pl
CARMEL CA 93923-8218
(szaszy@sbcglobal.net).

Ez az emlékirat először angol nyelven jelent meg a "Bogalusa Daily News", Bogalusa, LA, című napilap számaiban 1962. októbereben "I lived Through Hell in Hungary" cím alatt Eszes László leírásában

A magyar fordítást külön kivánságra csak most csináltam meg. Es ez a rész a SZABADULAS című lap számaiban lett leközölve 2004-2005-ben.

I. BEVEZETES

Miután Sztalin "vendége" voltam két évig mint magyar hadifogoly, elkepzelttem hogy mi fog történni Magyarországon ha ott is a szovjet példát fogják majd bevezetni.

Mielőtt elkerültünk Foksaniból, az utolsó nagy romániai orosz fogolytáborból, 1947 július elején, az akkori magyar kormány képviselője fogadott minket és udvozoló beszédeben a következőket mondta: "Maguk nagyon szerencsések voltak mert a Szovjetunióban személyesen tapasztalhatták hogy abban a társadalomban minden ember boldog és egyenlő. DE emlekezzenek arra is hogy hogyan bántak magukkal. mint hadifoglyokkal, most tudják hogy mit jelent hadifogolynak lenni a Szovjetunióban. Tehát ha esetleg megint háború lenne, erre emlekezve, gondolják meg jól hogy melyik oldalon fognak harcolni, semmikeppen sem az oroszok ellen, mert akkor esetleg "az egész kurzust" meg kell hogy ismételjék." Ezek után elengedtek az oroszok és elindultunk vonattal Debrecen felé.

Debrecenben a magyar kormány hivatalosan atvett minket mint volt hadifoglyokat, és innen lettünk "hivatalosan" elengedve mint ismét szabad emberek. Szabadnak kellett hogy érezzem magam, de ha kimentem az utcára, azért mindig kerültem hogy nem követ-e valaki. Aztán felültem a Budapest felé induló vonatra és szerencsésen meg is érkeztem Budapestre. Miután hivatasos tiszt voltam, 1943-ban avattak hadnaggyá a Ludovika Akadémián. így valamilyen állás után kellett nézmem. Szerencsére azonban véletlenül talákoztam vitéz Hadvari Pal vezérkari ezredes, volt tanárral a Ludovikaról. aki azonnal felajánlotta hogy ne aggódjak, mert vissza fog venni a Kossuth Akadémiára ahol ő volt a helyettes parancsnok. Ez valóban meg is történt, felvettek, megkaptam a hivatalos behívót. Október elsején kellett megkezdenem új beosztásomat. Ezzel egy nagy kö esett le rólam mert abban az az időben egy volt hivatasos tisztnek valamire való munkát találni, majdnem lehetetlen volt.

DE körülbelül egy évvel később, valamikor hajnali 3 órakor valaki felkeltett és közölte hogy azonnal oltózzék fel, mert egy sürgős gyűlésen kell résztvennem. Bár én meg egy kicsit almos is voltam, de azért tudat alatt sejtettem hogy ez valami gyanús dolog lehet. De nem tehettem semmit se. Nem ellenkezhettem. Igazam volt, az épület előtt. ahol laktam, várt egy taxi három fővel. Akkor közöltek velem hogy a katonapolitikai osztálytól vannak, megmotoztak, elvettek a bicskát is és mondtak hogy le vagyok tartoztatva. Gondoltam magamban hogy jobb ha mindenre felkészülök.

-1-

Mikor megerkeztünk a katonapolitikai osztály parancsnokságra, bevittek

egy irodaba ahol felvettek a személyi adatokat, de ezenkívül ismét megmotoztak, sőt meztelenre is vetkőztettek és tüzetesen átvizsgáltak az összes ruhaneműmet, mintha valami titkos dolgot kerestek volna. Ezután betettek egy üres cellába, ahol végre lefekhettem. Az idő kb. reggel fel 5 lehetett, de nem bírtam elaludni, a gondolataim mindig azon jártak hogy vajjon mi történhetett, mi az oka a letartóztatásomnak. Közben eszembe jutott egy akkori elég népszerű vicc is: Egy öreg paraszt fekszik az ágyban, amikor kb. éjfélkor valaki zörög az ajton. Felenken megkérdezi hogy ki az. Erre a felelet: a halál vagyok. No hála Isten, felkiált az öreg, azt hittem hogy az AVO (politikai rendőrség). De nem sokkal később, az őr zörgetett az ajton és közölte hogy azonnal keljek fel és takarítsam ki a cellát. Ez kissé furcsának hangzott, mert egy üres cellát kitakarítani minden eszköz nélkül szinte lehetetlen. Tehát én ismét leültem az ágy szelére és gondolatban felkészültem egy esetleges hivatalos kihallgatásra. Azonban az őr ismét zörögött az ajton és a kis beszélő nyílason keresztül közölte hogy nekem nem szabad leulni, hanem a fal fele fordulva kell állni. Végre, úgy kb. 8 órakor kinyílt az ajtó, egy géppisztolyos őr lépett be és kitessekelte a cellából. Előtte kellett mennem a liftig, felvitt egy emeleten lévő irodába és otthagytam. Az irodában az íróasztal mögött ült egy középkorú civilruhás egyén, aki először aránylag udvariasan megkérdezte hogy hogy vagyok, de utána rögtön folytatta hogy bünosnek érzem-e magam, Mire én csak hallgattam, erre ő felemelt hangon megismételte a kérdést. Erre én hangosan nem-mel feleltem. Erre ő szarkasztikusan nevetve mondta hogy ő mindent tud amiket én csináltam és ezért bünosnek kell éreznem magam és elvárja hogy neki mindent őszintén valljak be. Én erre azt feleltem hogy ha ő mindent tud, akkor mit kell nekem bevallani. Nehány perc szünet után azonban felvett egy dossziét az asztalról és abból felolvastam kb. 50 nevet. Egy kicsit meglepődtem, mert valóban néhány személlyel volt kapcsolatom, de meglepődtem, mert többen a felolvasott nevek közül már a háború alatt elhagyták Magyarországot és nem jöttek vissza. Kb. egy óra vitatkozás után, miután rájött hogy nem tud engem meggyőzni hogy bünosnek éreznem magam, kijelentette hogy meg fogom banni, hogy ezt a lehetőséget kihagytam. Ezután csengetett, kinyílt az ajtó, belépett az őr, aki engem idehozott és visszakísért abba a cellába ahol eddig voltam. Ismét leültem az ágyamra, de néhány perc múlva az őr kopogott az ajton és emlékeztetett hogy nem szabad leulnom, hanem csak állnom kell arccal a fal fele fordulva. Nehány óra múlva olyan fáradt lettem, hogy ismét leültem és elaludtam.

Ejszaka azonban felkeltettek es felvittek egy másik irodába, ahol egy igazi "kihallgatási banasmod" megkezdődött.

En akkor már fizikailag teljesen kimerült voltam, de azért szellemileg felkészültem minden lehetőségre, beleértve esetleges kivegzésemet is. Ez a kihallgatási fázis, amit kasználtak, tulajdonképpen az előkészítése volt egy úgynevezett "torvényes" vizsgálatnak, melyet egyenruhas tiszték hajtottak végre.

Tehát, az irodában ott álltam egy baromi kinezesu, bokszoló típusú tiszt előtt, aki az asztala mögötti széken ült, és úgy nézett rám mint egy éhes farkas a zsakmányára. Megkérdezte a nevemet és közölte velem hogy én vagyok az egyik legnagyobb ellensege a népnek. mert ala akartam aknazni az államot, a partot és a kommunista rendszert. Azzal vadolt hogy a kapitalista rendszer megbizottja vagyok és végül is figyelmeztetett hogy oszinten valljak be mindent, mert különben nem kerülök ki elve ebből az irodából.. En mondtam neki hogy oszinte leszek, de a vadak amiket ellenem felhozott, teljesen hamisak, valótlanok. De akkor hirtelen közbevagott és különböző kérdéseket tett fel, nehányat százszor is, pl. Mikor talakoztam egy bizonyos személlyel. Hol?. Ki szervezte ot be az ellenállási nozgalomba. stb.,stb. Abban az időben meg az is bunnek számított, ha valaki egy külföldön lévő személlyel levelezett. Nem emlékszem hogy ezek az idegileg kimerítő kérdések meddig tartottak, kb. éjfélkor kezdődtek, de csak reggel 5 orakor kerültem vissza a cellamba. A tenyek, amikre visszaemlékszem nem kellemesek. A kikerdezések alatt egy egész sereg kihallgatóval volt dolgom. Ezek az ülések rovidebb-hosszabb ideig tartottak. És előfordult pl. az is hogy a kihallgató elaludt és ilyenkor én is pihenhettem egy kicsit. Egyszer az is megtörtént hogy a kihallgató annyira merészes lett hogy egy fogást összetört a hatámon. Kb. két hét múlva, rájöttek hogy a kat.pol. nem tud eredményt felmutatni ezért az AVO vette át az ügyüket és át lettünk szállítva a Terror Hazába. Ott egy AVOs alezredes vette át az ügyet, közölte hogy én már majdnem mindent bevallottam, csupán néhány kérdést kell meg tisztázni és--nagy meglepetésemre- megmutatta az én általam alairt vallomasomat. En persze tiltakoztam a hamis alairas miatt, de ő nagykepeuen közölte hogy ez nem lenyeges. Ezután valamikor bemutattak az ugyesznek is aki a vadat képviselte. sőt találkozhattam a kinevezett, nem általam választott vedougyvedemmel is. De mindez nem sokat segített, ismét ala kellett írnom különböző papirokat is. Ezután visszakísértek a cellamba. Ott végre nekaphattam a hivatalos vadiratot, melyből megtudtam hogy én vagyok a harmadrendű vadlott az 5 főbűnös között (kettőt nem is ismertem).

II. A VAD.

A budapesti napilapok 1948 szeptember 8-an közöltek az Igazságügy Minisztérium jelentését:

“Kemkedesert halálra ítélték Hadvari Pal volt vezérkari ezredest és Lovasz Elemer MAV fointezőt. A jelentés szerint az államvédelmi szervek kemcsoportot lepleztek le. Megállapították hogy a csoport elen Hadvari Pal volt vk. ezredes és Lovasz Elemer MAV fointező állottak. Ez a kemszervezet egy nyugati hatalom szolgálatában állott. A letartóztatott hazaárulókat a népbizottság augusztus 28-án zárt tárgyaláson helyben hagyta az elsőfokú ítéletet, amely Hadvari Palt és Lovasz Elemert folytatolagosan elkövetett hűtlenség bűntette miatt halálra, Szaszy Sandor volt hadnagyot többrendbeli hűtlenségben való bűnszegedi bűnszerűség miatt életfogytiglani fegyházra, Gyallai Imre tisztviselőt ugyancsak hűtlenség bűntetteben mint bűnszegedi bűnszerűséget 15 évi fegyházra, Csete Zoltán főhadnagyot pedig ugyanezen bűnszerűség miatt egyévi börtönre ítélt. A NOT a két halálra ítélt kegyelmi kérvényt egyhangúan elutasította. Az ítéletet, amelyet szeptember 6-án hirdettek ki a vadlítottak előtt, ennek következtében nyomban jogerősre és végrehajthatóvá vált. A halálos ítéletet Hadvari Pal volt vezérkari ezredesen és Lovasz Elemer MAV fointézőn szeptember 7-én, kedden, végrehajtották.”

Hadvari Pal 1942/43-ban mint vk. százados a Ludovika Akadémián volt harcászati tanár. 1943 végén vagy 44 elején került ki ismét a frontra. 44 nyarán mint vk. őrnagy az 1. hadsereg hadműveleti osztályhoz volt beosztva. Utána a 2. hegyi dandár vezérkari főnöke lett majd 44 végén a HM-be helyezték át. Később Nugatra került a HM-mel együtt és valószínűleg amerikai vagy francia fogságba esett (ez nem biztos). Kb. 45 végén tért vissza Magyarországra. Munkakeresés közben véletlenül felismerte őt egy orosz ezredes, akinek az életét Hadvari mentette meg, illetve szökését elősegítette 1944 nyarán, amikor Hadvari mint vk. őrnagy az 1. hds. hadműveleti osztályán dolgozott Nadvornán vagy Kaluszban. Az orosz ezredes csodálkozott hogy Hadvari nem szolgál a megalakult új honvédségben, szerinte az új magyar hadseregnek pont olyan katonákra van szüksége mint Hadvari. Annak ellenére hogy az akkori katonai vezetők közül többen elleneztek Hadvari rehabilitálását, leigazolták őt és 1946-ban mint vk. őrnagy, később mint alezredest a Kossuth Akadémiára osztották be mint kiképzési és tanulmányi csoportvezetőt.

III. ESEMENYEK.

1948 júniusban a Kossuth Akadémia nyári kihelyezésen volt Ujdorogd pusztán (Tapolca közelében). A kihelyezés végén Hadvari úgy döntött hogy katonai repülőgépen fog visszamenni Budapestre. A gép kenyszerleszállást hajtott végre Szekesfehérvár közelében, onnan Hadvari gépkocsin folytatta útját. Nem világos hogy gépkocsibaleset történt-e vagy Hadvari a repülőgép kenyszerleszállása közben sérült meg, tény az hogy Budapesten rövid korhízi apólas után a lakásán betegágyon volt. Az egyik délután (kb. augusztus 8-án vagy 10-én) Lovász Elemer MAV főintéző és Gyallay Imre akkor Nyugatról hazatért tartalékos tiszt meglatogattak őt és információt kértek az újabb orosz fegyverszállításokról illetően. A beteg Hadvari elmondott mindent amit tudott és ezeket Gyallay feljegyezte. Később délután vagy kora este Gyallay Imrét a KatPol vagy az AVO egy kávéházban letartóztatta, megtalálták nála a feljegyzett adatokat, kiderült hogy ezek Hadvaritól származnak, így Hadvarit is később a KatPol szinten letartóztatta. En ezokról semmit nem tudtam. Engem ezek után valamikor kora hajnalban tartóztattak le.

A legnagyobb probléma Hadvari katonai pozíciója volt. A hadbírószak Gyallay Imrénél talált feljegyzések alapján semmikepp sem hozhatott volna halálos ítéletet, a népbírószak viszont nem ítélezhetett aktív katonának felett. Ezért az AVO Pálffy Oszterreicher altábornagyot biztatta meg hogy beszélje rá a már börtönben lévő Hadvarit hogy mondjon le katonai rangjáról abban a reményben hogy így enyhébb ítéletet fog kapni.

Ezt Hadvari meg is tette, így a Népbírószak és a NOT 4 hét alatt befejezte az ügyet. Hadvarit, miután sokat tudott, elhallgattatták, kivegeztek, nem tudott tovább beszélni. Pálffy, Illi, Solyom, Revay stb., tábornokok akkor meg nem tudták amit Hadvari akkor már tudott hogy az ő napjaik is megvannak számlálva. Időt akartak nyerni, ezért kellett Hadvarit mielőbb elnemitani, és ezzel a régi tisztikar felszámolása is megkezdődött.

Lovász Elemer szerepe előttem teljesen ismeretlen, az elsőfokú tárgyaláson láttam őt először, nem is tudtam hogy volt-e egyáltalán barmifele kapcsolata is Hadvarival. Állítólag bosszúból vegeztek ki, mert az öccse (Oliver) a francia hírszerzőknek dolgozott 1948-ban.

Gyallay Imre szerepe nagyon gyanús. Ő vitte magával Lovász Elemert Hadvarihoz, hogy ezzel bizonyítsa megbízhatóságát. Állítólag Nyugatról jött haza azzal a megbízással hogy újabb információkat szerezzen Hadvaritól. Elfogták a határon, beszervezte az AVO és őt küldték Hadvarihoz. Annak ellenére hogy az AVO-nak dolgozott 15 évre ítélték.

Ez azért is szükséges volt, mert Revay Kalman ezredes, a Kossuth Akadémia parancsnoka, politikai szempontból ugyan megbízható volt (parttag), de katonai tapasztalatai minimalisak voltak. Ezt az oroszok is tudták.

Miután Hadvarinak voltak korábbi kapcsolatai a Kisgazdapárt és a Parasztpárt vezető politikusaival is, de főként a háborúban volt katonai szorjé befolyása alatt, aki népszerű csepe; munkás volt és Hadvari hazatérése után azonnal felvette vele a kapcsolatot. Így ilyen körülmények hatása alatt Hadvari szerepet vállalt az új hadsereg megszervezésében. Fő célja volt egy igazi magyar szellemű új tisztikar kiképzése. 1947-ben, annak ellenére hogy a politikai perek már elkezdődtek (a háborús perek kivül):

Magyar Front (Bilkei Papp Zoltán és társa), 1945

Kiss Szaléz, Gyöngyösi csoport, 1946

Bakony Brigád, 1946

Magyar Közösség, 1946 stb.

Meg volt remény arra hogy Magyarországon egy demokratikus rendszer alakulhat ki. Az 1947-es választás is beigazolta hogy a KP kisebbségben van annak ellenére hogy a honvédség egyes tagjai teherautókon falról-falura szavaztak a KP-ra (kek cedula). Ezen kívül a KP-on belül is két frakció volt, egy u.n. magyar irányzat (mint pl. Rajk csoport) és az orosz politikai vonalat követő Rakosi csoport.

Hadvari tisztában volt azzal hogy az orosz vonalat követő KP befolyása egyre inkább eródiál és ez érezhető lesz a magyar hadsereg kiképzésére és nevelésére illetően, ezért próbálta ezt nemcsak csökkenteni hanem megakadályozni.

1948 elején tudomására jutott az akkori KatPol és orosz katonai kapcsolatai révén hogy Sztalin 1949-re tervezte volna lerohanni Európát. Ehhez szüksége lett volna egy 200 ezer fős magyar hadsereg támogatására is, amikor a magyar hadsereg létszáma 20 ezer fő lehetett. Felmerült a kérdés hogy ki fogja finanszírozni az ezzel járó kiadásokat. Az oroszok hajlandók lettek volna részben hozzájárulni a felszerelés kiadásaihoz, a magyaroknak az emberanyagból kellett volna gondoskodni. Miután nálunk hadiipar nem volt, így az orosz fegyverszállítások is megkezdődtek. Hadvari ekkor eldöntötte hogy ezekről a Nyugaton levő magyar katonai emigrációt is értesíteni kell. Szó sem volt nyugati hatalmak részére való kemkedésről, vagy a köztársaság megdöntésére irányuló szervezkedésről amint ezt a VADIRATBAN IS FELHOZTAK.

IV. BORTONELET.

A NOT ítelet kihirdetése után a Budapesti Kobanya utcai Gyujtófoghazba kerültünk, természetesen maganzarkába. Az új "lakasom", egy kb. 10x20 labas kis helyiség volt és ahogy körülnéztem, láttam egy kis asztalkát, elölte egy kis padot, egy vasagyt szalmazsakkal, egy vodor vizet, egy lavort és a sarokban egy WC-nek használt fodott "kiblit". Eleg magasan fent a falon volt egy kis ablak, de a rajta lévő vasracsok emlékeztettek arra hogy már nem vagyok egy szabad ember. Ennek ellenére nem éreztem magam elhagyatottnak.. Eszembe jutott Tolsztoj Resurrection című regénye, melyben ír a biroí tárgyalásról és a bortonbe való érkezésről, ami egy "igazi feltamadás" a kihallgatások után.

A következő nap megismerkedtem a szabályokkal. Az osztályvezető személyesen közölte hogy további intézkedésig nem szabad elhagyni a cellamat, senkivel nem érintkezhetek sem szóban sem írásban, és végül közölte a napirendet: ebreszto, reggeli, ebéd, vacsora és takarodo. Miután az ajtom allandoan zárva van, az etelemet az ajton lévő kis ablakon adjak be. Az idos osztályvezető megpróbált egy kicsit megvigasztalni, mert mondta hogy ne aggódjak, mert most a hazánkban mindenkinek van egy teglaja ebben a bortonepületben és elobb-utobb mindenki az o "vendége" lesz majd. Ezután a batorito kijelentes után megpróbáltam analizálni saját helyzetemet és terveket csinálni a jóvomet illetoen.

Abban az idoben Magyarországon a bortoélet egész természetes életmód volt. Senki nem tudta hogy mikor és miért lesz elítelve. Mint ahogy az oroszoknál is: minden lehetséges de semmi se biztos! Ezért ahogy akkoriban mondani szoktak, mindent ki lehet bírni, csak a első 5 év nehez.

Ahogy megtudtam, ez a része a bortonnek, vagy ahogy mondtak, ez az osztály, teljesen el volt különítve a "fobunosok" részere. Itt voltak a volt rendszer magasrangu képviselői, miniszterek, stb., magasrangu katonatisztek és az újabb perek fő vadlottai. Pl: a Magyar Közösségi perből Kiss Karoly és Arany Balint; az FM perből Pernecky Béla volt államtitkar és néhány tarsa. Szóval, egy igen elokelo tarsaságba kerültem és majdnem hogy én voltam a legfiatalabb (28 éves), de életfogytra elítelt "fegyenc" ebben a gardában. Annak ellenére hogy bortonben voltam. ez egy jó érzes volt nekem hogy egy ilyen elokelo tarsaságba kerülhettem. Ezt úgy tudtam meg, hogy csomagbeadáskor mindig hangosan olvastak a neveket hogy jójjenek atvenni a csomagjaikat. Miután a 3 emeletes épületben az en cellam a földszinten volt, így legalább névről megismerhettem lakotarsaimat.

Mindnyajan éreztük a különleges bánásmódot amiben részünk volt, hogy például, ez az osztály ahol mi voltunk, teljesen le volt zárva a külső forgalomtól, idegen börtönörök sem jöhettek be az osztályra. Ez érthető is volt, mert az itt lévő "rabok" : politikusok, diplomata, magasrangú katonatisztek stb. képviseltek az értelmiségi vezető reteget Magyarországon a háború előtt és után 1948-ig.

De kb. három hónapi aránylag normális idő után, de lehet hogy azért mert még több cellára is szükség lett, áthelyeztek minket a börtön másik oldalán lévő osztályra. Így kerültem én is negyedmagammal egy cellába a magánzárka helyett. Miután beköltöztünk, bemutatkoztunk egymásnak, kiderült hogy egy volt képviselő, egy volt rendőrtábornok, egy üzletember és egy volt főhadnagy voltak az új cellatársaim. Miután én voltam a legfiatalabb letartóztatott, kettőt azonnal a szovjet megszállás után tartóztattak le, kíváncsiak voltak véleményemre a kinti helyzettel kapcsolatban. Nekem persze halvány fogalmam sem volt az ENSZ -ről és a különböző egyéb nemzetközi szervezetekről, ami elég nagy csalódás volt számukra, mert ők azt remélték hogy nagy nemzetközi összefogás lesz majd Magyarország felszabadítása érdekében.

Ezért elhatároztuk hogy valami komolyabb értelmes napi programot dolgozzunk ki az értelmetlen politikai csevegések helyett. Tehát, a reggeli utáni délelőtti 30 perces séta után tartunk előadásokat: idegen nyelvek, közgazdaságtan, irodalom, kereskedelem, stb. mindenki a saját szakmája szerint. Ébredés után privát medálás sétaig, utána vacsora és általános beszélgetés takaróig. Így a helyzetünk aránylag elviselhető volt, mert például még séta alatt is megismerhettünk több rabtársunkat a különböző cellákból. Könyveket is kaphattunk a könyvtárból. Annak ellenére hogy a helyzetünk nagyon komoly volt, mégis történtek humoros dolgok is. Például: Az egyik angol könyvből valaki kimasolt egy verset melyet a híres angol költő Longfellow írt. Ezt a papírt megtárolta a cellában az egyik őrs és miután nem volt szabad ceruzát tartani a cellában, hangoan megkerdezte hogy ki írta ezt a verset? A válasz persze az volt hogy Longfellow. Erre az őrs elkezd kiabálni hogy Longfellow, azonnal lepjen ki! Miután semmi sem történt, az őrs jelentette a parancsnokságnak hogy Longfellow rab, aki ceruzával ír angol verseket, megszokott. Ez csupán egy kis epizód volt, mert mielőtt a politikai helyzet megváltozott, úgy a börtön biztonsági helyzetet is teljesen átszervezték.

1949 júliusban az egész osztályt áthelyeztek egy különálló épületbe az ún. "Kisfogház"-ba, mely egy 10-foot kofallal volt elválasztva a főépülettől. Reggel a nők voltak itt elhelyezve, őket elvittek Kalocsára, így mi kerültünk oda.

Korulbelül 500 politikai elíteltet zsúfoltak össze ebbe az épületbe, beleértve a halálraítelteteket is. A kivégzés (akasztás) helye a börtön oldalán volt. Ez azt is jelentette hogy kivégzéskor (ami mindig reggel történt) egy orával később volt az ebérszto, és mi mindig hallottuk a kivégzendő bajtársaink utolsó kiáltásait: "Isten veletek barátaink!"

"A hazamert halok meg" stb, stb. Ilyenkor az ember soha nem tudta hogy nem ő lesz-e a következő, annak ellenére hogy nem volt halálraítelt. Ugyanis bármikor közölhettek velünk hogy az ítéletünket megváltoztatta egy felsőbb bíróság. Például: 1949 novemberében a görögök kivégeztek két volt kommunistát. Megtorlásul, azaz bosszúból a magyar kommunista kormány nyolc magyar politikai fogoly kivégzést rendelt el. Miután éppen akkor nem volt nyolc jogerosen halálraítelt, így olyanokat is kivégeztek, akik csak első fokozaton voltak halálra ítéelve és vártak a felsőbb bíróság döntését. Szóval, ebben az időben nagyon "olcsó" volt az emberi élet. A helyzet napról napra rosszabbodott, de a korlátozások csak lépésről-lépésre történtek. Először csak különféle látogatók jöttek a minisztériumokból, az AVH-tól, stb. akiknek feltűnt hogy többen civil ruhában voltunk (mert nem volt elég csikos rabruha), aztán nem jó néven vettek hogy kispárna volt az agyakon. stb., stb. A döntésük az volt, hogy "ez nem szanatórium, hanem börtön".

Ennek eredménye az lett, hogy 1. A könyvek számát csökkentették egy könyvre személyenként, mire mi angol/francia/német /magyar ima-könyveket kaptunk és kezdtünk tanulni idegen nyelveket.

2. Eddig kaphattunk kintrol minden heten egy kb. 5 kilós élelmiszer csomagot, ezt redukáltak kb. 2 kilóra és csak minden második hetre, míg végül is ez teljesen megszűnt.

3. Levelírás: Eddig kaphattunk kintrol leveleket korlátlanul, ezentúl csak havonta egy levelet kaphatunk és csak egyet írhatunk.

4. Beszélő: Havonta egyszer beszélhettünk kb. 8-10 percig látogatóinkal rácson keresztül, örök ellenőrzéssel. Ez nem változott, de amúgy sem volt nagyon hasznos mert a nagy zaj miatt (50 ember beszelt egyszerre) alig lehetett érteni egymás szavát. A rendszer megpróbált mindent hogy elzárjon minket a külvilágtól, különösen mióta Tito megszakította a kapcsolatot a kommunista blokk államaival. Így az is köztudomású lett hogy Rajk László volt belügyminisztert is letartóztatták és 1949 őszén kivégeztek. 49 tavaszig még előfizethettünk magyar újságokra is, de most ezt is beszüntették. Tehát az egyetlen hírforrásunk az újonnan érkezett rabtársaink voltak és azok a jó magyar erzesű örök, akik nem értettek egyet a rendszerrel és vállalva a felelősséget, hoztak nekünk híreket.

Ennek az eredménye persze az lett hogy mindenféle remhírek terjedtek el, például hogy minket deportálni fognak a Szovjetunióba, szóval senki sem tudta hogy mi az igazság. Azt tudtuk viszont hogy Mindszenty hercegprímást szinten letartóztatták és itt van elhelyezve a börtönkorházban. Azt is megtudtuk hogy a napi setajához kirendelt egyik őr megszokott, otthagya a golyószoróját a kerítés mellett, ahol lelepett. Ezt aztán ő jelentette a parancsnokságon, hogy valami nincs rendben, mert nem volt ő a setaja alatt. Ilyen körülmények között csak találgattunk, de a reményt soha nem adtuk fel

Viszont a hajnali 2 órai ébresztő 1950 március 19-én nem látszott természetesnek. Sőt, miután a fő börtönortól megkaptuk a személyi holmijainkat aki szinten közölte hogy azonnal öltözzünk fel, de ne pakoljunk be semmit ami a börtön tulajdona lehet. Azt gondolta mindenki hogy ez valami rendkívüli dolog. Ugy kb. 7 órakor az én cellámat is kinyitották és engem név szerint kihívtak és lekisértek az emeletre a földszintre, ahol már több ismerős arcot fedeztem fel. Aztán 15-ünket egy hosszú lánccal összekötözték és feldobtak egy ott varakozó zárt teherautóra. Kb. egy óra múlva az egész oszlop elindult, összesen 150 életfogytós elítélte. Persze fogalmunk sem volt hogy hova és merre, de hamarosan rájöttünk hogy Budapest elhagyása után a Vac felé vezető úton vagyunk. Így, szépen elbúcsúztunk Budapeستól, nem sejtve hogy valaha is láthatjuk-e majd.

Vac egy régi csendes városka Pesttől északra, lakói leginkább nyugdíjasok. Több templom is van a városban, sőt a városi börtön, ami szintén templom majd később apacakolostor lett 100 évvel ezelőtt, de most miután apacak már nem voltak, így az AVH átvette, ez lett új lakóhelyünk. Azt is megtudtuk hogy a Kommunista Part Központi Bizottsága vette át a politikai foglyok ügyeinek intézését. Ezért, miután leszálltunk a teherkocsikról és leoldották a láncokat rólunk, ott kellett hagyni a személyi holmijainkat, teljesen meztelenre vetkőzve bemenni a fürdőbe, utána hajvágás, aztán felvenni az előre kikészített rabruhákat és utána bekisértek minket az ún. maganzárka osztályra. Negyven kerültünk egy cellába, csak nagyjából ismertük egymást. Azt nagyon sajnáltuk hogy a személyi holmijainkat nem hozhattuk magunkkal. mert abba volt minden általunk összegyűjtött és meghagyott kedves emléktárgy. Aztán jöttek a különböző újabb megkötések. Névét nem volt szabad használni, mindenki számot kapott. Aztán, a külvilággal is minden kapcsolatot meg kellett szüntetni (levelírást, csomagküldést, stb.)

A VAC-i BORTON

Mint már említettem egy egészen más világba kerültünk. Megkülönböztetve és kitüntetve kellett hogy érezzük magunkat miután mi lettünk az első lakói az "új" Vacnak, Először is hozzá kellett szoknunk az AVH-s országhoz, akik így most már kiérdemelték a magas fizetést, miután olyan "előkelő" vendégeik voltak mint mi: a magyar nép ellenségei, kapitalista nepnyuzók, stb. Szóval, hozzá kellett szoknunk egy új rendszerhez, ami egészen más volt mint a Gyűjtőfogházban. A régi öreinket a büntetés-vegyrehabilitációs (bv) szolgálatban, már valahogy megszoktuk, ok egy bizonyos tanfolyamot végeztek el még a régi rendszerben aminek fő célja volt hogy embersegesen kell banni a rabokkal. Az AVH-s személyzet csak egy rövid leírást kapott rólunk; ezek a nép ellenségei voltak, lehet bántalmazni is őket, ezek úgysem fognak innen elve kikerülni, tehát nem kell elszámolni a borukkal... Ilyen körülmények között és ilyen hangulatban kezdtük el a vaci bortoneletünket.

En először egy harmadik emeleti cellába kerültem három eddig alig ismert bortontársaimmal. Az örök első dolga volt a motózas, elvették a mag nálunk maradt néhány cigarettát is, miután a Vaci bortonban tilos volt a dohányzás és közöltek az új napirendet. Ébredés után reggeli, utána seta egyesevel, hatratott kezzel és lehajtott fejjel, beszélni vagy egymásnak integetni tilos volt. Aztán ebéd, majd később vacsora és takaró. Itt még meg kell említenem, hogy tulajdonképpen kik is voltak ezek az AVH-s verolegények. A legtöbbször "önként jelentkezett": rendőrszolgálat, tüzoltónak, stb., (de semmikeppen sem az AVH-hoz). Ezeket behívták "felvételi vizsga" címen egy épületbe, ott egy folyosón kellett keresztülmenni ahol ataloztatták őket, mire a folyosó végéhez értek, mindenki AVH-ruhában találta magát. De nem tehettek semmit ez ellen, sőt közöltek velük hogy ilyen "előkelő egységben" fognak majd szolgálni. Az a keves, aki ez ellen tiltakozott, azonnal le lett tartóztatva.

Aztan kb. 3 het mulva ket volt detektiv jovoltabol elkerultem ebbol a cellabol le a fozsintre "hazimunkasnak". A fohazin kivul negyen voltunk beosztva erre a munkara. Ez azt jelentette hogy mindenfele takaritással osszefuggo munkat nekunk kellett elvezgni. Persze, miutan a zarkak ajtoi allandoan zarva volak, igy nekunk se lehetett beszeln a tobbi rabokkal. Viszont, ennek a beosztasnak egy oriasi elonye az volt, hogy bizalmas kapcsolatot lehetett teremteni "bizonyos" orokkal, akik szinten egyszeru falusi parasztyerek voltak, de rajottek hogy a vezetoik becsaptak oket, mi nem voltunk gazdag kapitalistak, sem a nep ellensegei, hanem jo magyar erzesu polgarok, akiket a kommunista rendszer egyszeruen el akart tuntetni. Az orok tobbsege teljesen velunk erzett, persze mindezt a legnagyobb titokban kellett tartani. Igy eleg elviselhető lett a sorsunk.

Valamikor 50 oszen a parancsnoksag eldontotte hogy megoldja a munkaero hianyt. Miutan a vaci borton temploma teljesen ures volt, igy azt munkahelynek alakitottak at. Egy u.n . "csevezo uzemet" szerveztek. A textilgyarabol osszeszedtek a szemetbe kerult cseveket, melyekrol a fonal leszakadt es ezeket kellett orsokra athajtani kis kezi gepekkel. Az orsokat aztan visszavasarolta a gyar jo penzert, ami AVH profit volt. Szereztek/csináltak egy csomo ilyen gepet, a rabok a templomban kezdték el dolgozni, de kesobb aztan a cellaban levo rabok is kaptak ilyen gepeket es nekik kellett athajtani az anyagot a szemet cseverol a jo orsora es ezt leadni. Szoval, minden reggel kosarszamra hoztak a templombol a szemet cseveket, ezeket nekunk kell kiosztani a cellakban, es aztan minden nap osszegyujteni a kesz orsokat. Az anyag amivel dolgoztak valtozo volt, egyszeru pamut fonaltol kezdve finom gyapjuig mindenfele. Egy okos rabtarsam rajott hogy finom gyapju pulovert lehetne kotni az anyagbol. Az egyik "rendes or" rendelt is egyet a menyasszonyanak. Ez persze nem derult ki, kulonben az ort azonnal leváltak volna.

Miutan teljes hirzarlat volt igy fogalmunk sem volt hogy tulajdonkeppen mi is tortenik odakint es hogy mi a terve velunk az AVH-nak illetve a Part Kozponti Bizottsagnak. Azonban amikor kihallgatasra vittek be a KATPOL osztalyra egy masik ugyben es ott amikor takaritanom kellett egy cellat, a WC-ben talaltam egy friss napilapot, azonnal az ingem ala rejtettem es sikerult is Vacra elhoznom. Ebbol tudtuk meg hogy Koreaban haboru van es esetleges fogolycsere is szoba johet. Ez a hir nagy szenzaciót keltett bizalmas rab korokban es elkezdodott a talalgatas hogy esetleg mi is szobajohetunk-e mint tuszok?

De sajnos, sokaig semmi különös nem történt velünk. A földszinti cellákban folyt a fonalak attekereése gépekkel csevekről az orsokra, az emeleten lako raktársaink pedig a templomba berendeett munkahelyre jartak dolgozni, csinálni ugyanezt. Miután nem volt norma, aranylag mindenki szívesen csinálta ezt a munkát. A kompenzacio a "jó munkaert" vagy egy kis cukor, vagy egy kis darab lekvár volt.

Aztan, valamikor 1952 tavaszán, az egyik or "bizalmasan" megsugta hogy hallott valamit a politikai foglyok új munkaalkalmazását illetően. Néhány nappal később, egyik este kihívtak a cellából, kint a fal mellett kellett állni és várni amíg összeszednek meg több embert. Aztan elindultunk ki az épületből a foku felé, ahol már többen voltak, korúlveve geppisztolyos orokkal. Aztan olvastak a számainkat és meglepetésszerűen a neveinket is és fel kellett szállni az ott varakozo teherautókra. Közben azonban az egyik ismros or a fulembé sugta, hogy nyugi, nyugi, semmi baj, visszamennék Pestre, csak vigyázzon magára. Mindez történt 1952 valamikor áprilisban este kb. 11-kor. Vegre, amikor az egész konvoj együtt volt, elindultnk kb. ejje 1 1 orakor.

Pesten a Gyujtofogházba kerültünk, amit 2 évvel ezelott hagytunk ott. Ahogy korúlneztünk, megállapítottuk hogy csak "hotel"-t csereltünk, a személyzet ugyanolyan egyenruhát viselt, mint amikor ott voltunk. Tehát ott is AVH-s orség volt. Megerkezes után ismét regisztráltak, aztan az épület bal oldalán levo, ún. bal csillagban levo üres cellákban helyeztek el minket. De rovid alvás után, az egyik AVH-s tiszt végigjarta az összes cellákat hogy megállapítsa hogy ki milyen munkára lenne alkalmas. Miután éppen akkor indult be a "gombuzem", így legtöbben oda lettünk beosztva. Az államosítások során az összes privat gombuzemet államosítottak, a gépeket elkobozták, illetve a Gyujtofogházba kerültek. A gépekkel felszerelt gombuzem része lett az ún. öt éves tervnek és ennek megfelelően kellett termelni az elort normák szerint. Ez egy nagyon komoly üzletnek számított, hiszen az iparnak több millió különböző nagyságu és fazonu gombra volt szüksege. Ez lett tehát a legnagyobb gombuzem az országban. Altalában csontból, szaruból vagy galalit muanyagból készültek a gombok és különböző fazisokon mentek át mielőtt a kész gombok fel lettek varrva az eladási kartonra. Tehát, pl. eloszor volt a valogatas, aztan a fazonozás, lukfuras, végül a festés és a fenyezés, aztan ismét a végso ellenorzés a varrás előtt. És utána a szállitás különböző helyekre a megrendelesek szerint. Nagyság szerint legkisebb (pl. ingekre), legnagyobb (pl. telikabatra) is volt különbség.

En eloszor a gombuzem fenyezesi osztalyra kerultem (polir), ami aranylag a legnehezebb munka volt, mert a normat lehetetlen volt teljesiteni. A fenyezes ugy tortent hogy elotted van egy gep amelyben forog egy nagy korong, ennek a forgo kulsejet kell bekenni valami anyaggal ami fenyesse teszi a gombokat, aztan a gombokat egyenkent a forgo korong elott kell tartani egy kis fa tokban bizonyos ideig, amig nem lesznek eleg fenyesek. Ez persze tobb mindentol fuggott: a gomb anyagatol (csont, szaru vagy, muanyag), aztan a gomb nagysagatol. Szoval ez volt aranylag a legnehezebben teljesitheto norma a gombuzemben. Persze a remenyt azert nem adtuk fel, egymast probaltuk segiteni ugy ahogy lehetett. Az egyik szomszedom, egy volt szocialdemokrata, aki annakidejen Angliaban is jart, munka kozben elkezdett dudolni egy nagyon kellemes, fulbemaszo melodiat. Ezt valamennyien megtanultuk tole es az egesz fenyezo csoport vele egyutt dudolta ezt az ismeretlen de nagyon kellemes melodiat. O sem tudta a melodia eredetet, azt mondta hogy valahol Angliaban hallotta eloszor de fogalma se volt hogy ki a szerzoje es mifele dal ez. Joval kesobb aztan, miutan mar Amerikaba kerultem, az egyik baratomnal lemezeket hallgattunk, es akkor tudtam meg hogy ez a dal Bing Crosby's "Clementine" cimű szerezenye. Ezt aztan en is megtanultam es ahol ezt játszottak, mindig buszken mondtam -mindenki meglepetesere-hogy ezt en mar a bortonben is dudorasztram,

Ettol fuggetlenül, a rendszer eldontotte hogy miutan mar majdnem mindenki dolgozott a bortonben, ezert ugy kell kezelni minket mint "munkasokat" es hogy ezert valami kompenzaciót is kell hogy kapjunk. Az oraberunket 2.10 Forint es 3.40 Forint kozott allapitottak meg, 100 szazalekos teljesitmeny utan. Ezek szerint havonta fizetést is kaptunk, de ebbol az alabbi levonasok voltak: 1% betegséggel jaro kiadások; 4% gyermektelenségi ado; 30% hozzájárulás az AVH-nak, es 15% lakasert Azt is eldontottek hogy maximalisan mennyit tarthatunk meg a penzunkbol (altalaban 45 - 150 Forintot havonta), amelybol aztan havonta tudtunk vasarolni, pl. kenyeret, gyumolcsot, margarint, cukrot, WC papirt, szappant, stb, es cigarettat (mert akkor mar a dohanyzas is meg volt engedve). Tobbszor megtortent persze hogy a megremdelest elkoboztak azzal a megjegyzessel hogy ezt az illeto nem erdemelte meg. Ettol fuggetlenül, a gombuzem remek profit volt az AVH-nak, mert legalisan oveke lett a penz ami a gombok eladasabol bejott.

A kiemelkedő akció ebben az időben a fegyelmezés lett. Nehány héttel megerkezesünk után egyik este, teljesen váratlanul összeszedtek a kekcsikos bortonruhakat és adtak helyette valamilyen világos zöld színűt. Másnap ebbe mentünk dolgozni a gombuzembe, de valami történhetett mert ebéd után sorakozni kellett, visszaadták a kekcsikos bortonruhát és a munkahelyről vissza kellett mennünk a celláinkba. Rövid ellenőrzés után bezárták a cellaajtókat. Fogalmunk se volt, hogy mi történhetett, ilyen eddig még nem fordult elő velünk. Mi csak egymásra nézve, el voltunk mindenre készülve. De néhány perc múlva kinyílt az ajtó, négy vagy öt jött be a cellába és elkezdtek verni minket gumibottal és közben kérdezték hogy mit tudunk a szokt fogalmunk sem volt semmiféle szokásról. Nem is vártak feleletet, hanem mindnyajunkat az egész emeletől lekergették a földszintre, ahol már vagy 25-30 óra állt korábban és ezek előtt kellett szaladnunk, miközben gumibottal és nadragszíjjal vertek minket. Közben persze szintén kérdezték hogy mit tudunk a szokásról. Miután a válasz itt is negatív volt, így visszatereltek a celláinkba. Közben megtudtuk hogy tulajdonképpen mi is történt. A gépházban dolgozó egyik rabtársunk aki annakidején a határőrségnél szolgált, bemászott az egyik szemétszállító teherautó alul lévő részébe és ezzel kikerült a bortonból, annak ellenére hogy az autót a kapunál alaposan átvizsgálta az őrzőparancsnok is. Mindez ebédszünetben történt, utána vettek észre hogy valaki hiányzik, ezt a valakit keresték, így jöttek rá a hiányzó személyre. A szokás sikerült mert néhány nap múlva értesültünk, hogy egy nyugati rádióállomás közölte a szokás híreit. Az AVH-s parancsnok persze majdnem gutaütést kapott, hogy ilyen szegény megtörténhetett. Össze is hívott minket és közölte hogy a szokásért mindnyaján felelősek vagyunk, és ezért neki és az öröknek joga van minket megbüntetni, sőt ki is nyírni.

1953 július 14-én kaposztafőzelek voltak az ebéd, de miután olyan nagy volt a hóseggel, hogy többen nem tudtak megenni a kaposztát, Mikor az örök ezt látta, rögtön jelentette a parancsnoknak hogy "éhségstrájk" van folyamatban, 70 ember részvételével. Aztán munka után, 5 óra körül, összegyűjtötték a 70 embert a belső udvarban, ahol a parancsnok kijelentette hogy igazságot fog teremteni és meg fogja büntetni a strájkolókat. Aztán egyenként felolvasta a 70 nevet, ezeket maga elé rendelte és elkezdte gumibottal verni őket, utána az egyik épület fala előtt terdelve a többi örökkel verette őket később estig. És utána kijelenti hogy igazságot teremtett a proletár diktatúrának.

.Ilyen események hatása alatt mint pl. a szökes és a "kaposztacsata" mindenki nagyon el volt keseredve és többen feltették a kérdést hogy ezek után egyáltalán "lenni vagy nem lenni", érdemes-e meg elni? Hogy választ kapjunk erre a kérdésre, elhatároztam hogy megkerdezem a gombuzemhez beosztott egyik civil alkalmazottat. Nagy meglepetésemre ő a következőket mondta: Mi tudjuk hogy a parancsnok mindezt gyavaságból teszi és mi és a ország nagy része ezzel nem ért egyet, de mi ez ellen semmit nem tehetünk. Ellenben, maguk (már mint a rabok) erős hittel bíznak és reménykedjenek hogy ez nem fog örökre tartani és meg fog változni. Maguknak át kell vészelni a nehéz napokat, mert az orszagnak meg szüksege lesz magukra. És eljön az idő, amikor ezeknek a terroristáknak majd fizetni kell a tetteikért. Ne adják fel a reményt! Ezzel felállt és elment, én pedig úgy éreztem magam mintha újraszülettem volna.

De aztán valamikor 1953 júniusban egyik szombat este hallottuk a következő hangfoszlányokat a börtön melletti utca egyik hangszórójából: amnesztia, igazságtalanság, átszervezés. stb. Mint kiderült, ez Nagy Imre beszéde volt, aki néhány héttel azelőtt lett miniszterelnök és első feladata volt a terrorizmus megszüntetése. Ennek a hatását csak néhány hét múlva tapasztalhattuk, amikor az ország azt mondta hogy ok, többé nem vernek minket mert az embertelen és a szocialista humanizmus ellen van. Először nem értettük hogy mi az oka ennek a változásnak, de később megtudtuk hogy Sztálin halála és az AVH fonok, Peter Gábor letartóztatása is közrejátszott.

Aztán, novemberben megengedték hogy egy levelezőlapot írhatunk hozzátartozóinknak és kerhetünk egy kis ételcsomagot karácsonyra. Azt is mondták hogy néhány heten belül majd látogatást is fogadhatunk. Egyik este úgy kb. 10 órakor a folyosón kellett sorakozni, ahol az új parancsnok, egy alezredes hangosan közölte az új szabályokat, kiosztottak egy levelezőlapot mindenkinek, hogy ezt kitöltve reggel le kell adni, ebben lehetett közölni a látogatást.

1954 januárban láthattam ismét edesapámat, először 50 márciusa óta. Ez egy nagyon megható találkozás volt, a drothalon keresztül tudtunk csak beszélni. Apám említette hogy tudtak hogy hol vagyok, de nem mondta hogy kitől tudtak. Még a mai napig sem tudom hogy ki lehetett aki ezt az információt a hozzátartozóknak továbbította. Lehet hogy valamelyik civil kihallgató, akik különböző ügyekben jártak be a börtönbe.

Vissza Vacra

1954 áprilisban a gombuzemet a munkásokkal együtt visszatelepítették Vacra. Ez egy aránylag kellemes változás volt a Gyújtófoghazban tapasztalt embertelen kínzások után. Nagy meglepetés volt hogy amikor Vacra volt először alkalmunk találkozni az AVH-val, most viszont a belső orok más egyenruhát viseltek. Nem is az AVH-hoz tartoztak, hanem a büntetés-vegyrehajtó (BV) alakulathoz, ami közvetlenül a Belügyminisztérium alá volt rendelve. A külső ország és a börtön körüli ortonyokban természetesen még AVH-s ország volt.

Ez a változás persze érezhető volt a mi életünkkel illetően is. Az élet elviselhető lett, az őreink egészen máskeppen bántak velünk mint azelőtt. Már nem úgy kezeltek minket mint "gazdag kapitalista nepnyuzó" stb hanem mint "embereket". Persze éreznünk kellett hogy rabok voltunk bezárva a racsok mögé egy börtönbe ahol persze dolgozni is kellett. A börtön volt kapcsolója lett a gombuzem központi munkahelye, oda mentünk dolgozni minden reggel. Tulorázás nem volt és csak hetköznapi, kellett dolgozni, szombaton és vasárnap nem. Ezt az időt főleg olvasással töltöttük.

A fegyelmezés változó volt, nem túl szigorú, de mindig a világpolitikai helyzettel függött. A szigorú büntetések is megszűntek. Ilyen körülmények között többen arra gondoltak hogy nem lenne-e érdemes most innen megszökni.

1955 tavaszán oriasú esőzések voltak főleg az ország északi részén, így Vacra város is árvíz veszélyes területnek lett nyilvánítva. A Duna folyó is kiontott, úgyhogy a víz elérte a börtön falait. Ekkor a gépházban dolgozó egyik barátunk egyik éjjel elfuűreszelte az egyik első emeleti ablak racsát, kimaszott az ablakon, bele a vízbe, és átszta a Dunát a közeli szigetig, ott átoltozott, és azonnal elindult vonaton Pestre a szüleihez. De utána mindjárt felkereste a közelben lakó barátját is, akinek a lakását az AVH állandóan figyelte és ott néhány nap múlva őt letartóztatták. Gerecz Attila volt a neve, persze mindjárt visszahozták őt Vacra, de ahelyett hogy jól megverték volna, az ország gratulált neki a "bátor és merész" szokása miatt, de 3 évi fegyházbüntetésen kívül semmi más baja nem történt. Persze Vacra végigvonultatták őt súlyos kéz és lábtilincsben elrettentő példaként.

Gerecz Attila október 28-án, a vacsi rabok kitörésekor szabadult. Azonnal csatlakozott a szabadságharcos egyesügekhez de november 7-én egy szovjet tank géppuska tüzeiben hosi halált halt.

Ezután a szünet után jobban figyeltek rá, nehogy valaki megpróbáljon valami hasonló dolgot csinálni, de főként azért, hogy emlékeztessenek minket, hogy nem vagyunk szabad emberek. Például, a nagyon meleg nyári napok alatt megtiltották, hogy ebédszünetben levegyük az ingeinket. Erre mi szerveztünk egy egészségtrajkot, mire kb. 40 -et közülünk áthelyeztek a maganzárka osztályra (MZ), de ez sem tartott sokáig, mert a gomb termeshez kellett a munkások. Az új parancsnok, egy fiatal százados, aki nagyon boldogtalan volt az események forgása miatt, elrendelte, hogy a börtön összes ablakait befedjék. Tollas Tibor a börtön híres költője megörökítette ezt az eseményt az egyik versében, ami "Befedjék minden ablakot" cím alatt jelent meg a Fűveskert című kötetben (első versszak):

"Az életből csak ennyi fény maradt,
Csillagos ég, tenyernyi napsugar.
Ezt vartuk nap-nap, homályos falak
Úregből estenként-délután.
S elvették ezt is, a tenyernyi napot,
Befedjék minden ablakot."

Mi csendben eltűrtük ezeket a fejleményeket és türelmesen vártuk, hogy mikor valósul meg a bejelentett "szocialista humanizmus."

Ezután volt még egy másik szüneti kísérlet is, ami jellemző bizonyos személyek leleményességére. Volt ugyanis egy felkarú rabtársunk, aki nem a gombüzemben dolgozott, mert fáé volt az egyik karja. Ez az illető szerzett egy börtönöri egyenruhát, amire a jó karjával rávarrt egy ormesteri rangjelzést, és egy szép napon egyszerűen kisetelt a főkápolnára. Meg az ördög tisztelték is neki. De, sajnos, csak az osztrák határig jutott el, ott letartóztatták és visszahozták Vácra.

Enközben munkahelyet cseréltem. Miután a gombüzemben Fehérvári István barátom, mint gyártás előkészítő, javaslatára áthelyeztek berendezésosztályra. Így adminisztrációs tapasztalataimat is figyelembe véve átkerültem a börtönkórházba mint árnok. Ugyanis az ottani árnok szabadult és Homolay Zoltán barátom javaslatára, aki ott mint laboráns dolgozott, engem neveztek ki árnoknak. A váci börtönkórház a magyar börtönök fertőző tbc-s betegek kórháza lett, nem is olyan biztonságos hely. De azért én örömmel elfogadtam ezt a beosztást.

BEFEJEZES SZABADULAS

Miután az osztrak-orsz bekeszerződést 1955-ben aláírták, a feszültség lenyegesen enyhülni kezdett, ami különösen a börtönökben is érezhető lett. Az orok nagyon barátságosak lettek és mindent negtettek hogy kedvünkben járjanak. Kiveve persze hogy nem nyitottak ki a cellákat és nem engedtek ki minket. Ropcedulak tömegeit dobaltak le nyugati gépek, ami egyáltalán nem volt izgató vagy lazító jellegű, főleg összehasonlítás volt a szabad országok és a vasfüggönyben lévő államok lakosságának az életszínvonalá között. Mi is kaptunk egyszer titokban az egyik ortól egy példányt. Időnként sikerült híreket is kapni a Szabad Európa Radio és az Amerika Hangja Radio adásairól is.

1956 tavaszán komoly, nagyobb létszámú amnesztiát jelentettek be, de a szabadulások csak igen lassan kezdődtek el, ez később meggyorsult, hetenként 20-30 rabtársunk kapott "feltételes" amnesztiát.

Közben hozzátartozók, rokonok is jöhettek érdeklődni, az annakidején "eltűnt" személyek után. En két esetről tudok: Az egyik amikor a feleség keresi az 1951-ben a hazukból eltűnt férjét. A bíróság köizolta vele, hogy a férje a Váci börtönben van. Eljött az asszony Vacra, de itt közölték vele, hogy nincs semmi nyoma a férjének, Nekem kellett aztán tanuskodni, hogy a férje felakasztotta magát 1951-ben egy szigorított maganzarkában. A másik eset: A Bilkei felesége összeesküvés fő vadlőttja: Bilkei Papp Zoltán apja eljött keresni a fiát, aki valóban Vacra volt, de innen elvittek egy Conti utcái kisebb börtönbe. Errol azonban semmi iras nem volt. Így a szegény ember tovább nyomozott és talált egy 20 Ft-os nyugtat az egyik népbirósági vadló irodájában, aki mint tanú részt vett Bilkei Papp Zoltán kivégzésében a Conti utcái Titkos Börtönben 1952-ben.

1956 szeptemberben már sok barátunk szabadult és otthon volt, Ekkor én már a kórházban voltam, mint írnök, ami a legjobb hely volt híreket kapni a minden második nap bejövő mentőkocsiban lévő betegetől. A kórház egy különálló épület volt, ide jöttek kezelésre a többi osztályokról. Mindenkinek volt egy egészségügyi személyi lapja, ebbe volt minden információ, ami a betegséget, kezelést, gyógyszereket, stb. illeti. A kórház írnoke volt felelős a személyi lapok nyilvántartásáért.

950 óta, amikor a kórház orvosa szinten le lett tartoztatva, a kórházban főleg rábörvosok dolgoztak. 1954-ben egy bv. ornagy Dr Adam Gabor ;ett a kórház parancsnoka. Ekkor lett a kórház az összes tbc-s feyencek központi kórháza. Miután a feszultseg csak egy kicsit csökkent, mi éreztük hogy van valami a levegoben, ami minket is fog majd érinteni.Közben mnegszeeveztük a munkas gardat is:

Kiss Bela (Dinnye) főhazyi melle, Alfoldi Laci, Bedocs Laci, Sule Feri barátaink aztan Homolay Zoli, laborans es a két rábörvos, szinten barátaink voltak Az örök nagy reszet is sikerult beszervezni., Október 23-an reggel senki nem nyitotta ki az ajtonkat. Ilyen meg nem fordult elo csak kivegzesekkor.Vegre, sokkal kesobb, egy ismeros ör kinyitja az ajtot es egyenkent kiosztja a reggelit, közben rank kacshint ami azt jelentette hogy kesobb majd visszajovok Visza is jott es bizalmasan közölte hogy Pesten kitört forradalom, de mi ne aggadjunk.

Aztan 24-en reggel ebreszto elott az osztalyvezeto ormester bejott a szobankba, "Dinnye, Alfoldi azonnal keljenek fel, dolgozni kell," Az ormester lekiserte oket az alagsorba, : "Hozzanak csakanyt es lapatot . Maguknak ez a munka tetszeni fog. Ok viszik a szerszamokat, "na akkor verjek szet a voros csillagot". A voros csillag a kert kozepen volt jo két meteres atmerettel. Az elso csakanyutest a kozepebe szivesen csináltak. Sikerult is teljesen szetverni a voros csillagot, az ormester nem szolt egy szot sem, de lathatolag élvezte.

Október 25-en a kitoros a foosztalyon csak akkor lepett meg amikor Bedocs Laci elsonék egy nagy fahusanggal a kezeben megjelent a kórházban. "Szabadok vagyunk" kialtotta. Minden korterem ajtaja ki lett nyitva. Dr. Adam a foörvos szinte konyorogve mondta: "Emberek, orizzek neg a nyugalmukat." Ezt megigertuk, az ormester mentoautokert telefonalt hogy elszallitsak a fekvö beteget. Mi ottmaradtunk addig amig az összes beteg el nem hagyta a kórházat. De akkor mi kis kijöttünk. Beféjezesul szeretnek ismet idezni a Fuveskertbol:

"A radiok csak uvoltsek rekedten
A szabadsagot s az ember jogat.
Itt erzi csak befalazott testem
A milliokkal Moszkva ostorat.
S Vactol Pekingig zugjak a rabok:
- Ha nen vigyaztok, az egész vilagon
Bebadogznak minden ablakot!